

Vasile CHISELIȚĂ

PETRU STOIANOV – SAVANTUL, MUZICIANUL ȘI ÎNDRUMĂTORUL

Au trecut mai mulți ani de când ne-a părăsit întru cele veșnice Petru Stoianov (1934–2007), unul dintre reputații exegeți ai melosului folcloric din Moldova de la est de Prut, savant etnomuzicolog cu renume, doctor habilitat în studiul artelor, remarcabil muzician, talentat om de creație, un mare suflet de artist și animator al vieții culturale, deopotrivă cunoscător, cercetător și promotor asiduu al culturii muzicale etnice a moldovenilor/românilor și bulgarilor basarabeni. Studierii muzicii tradiționale a melegului natal și-a dedicat cea mai mare parte a vieții sale. Petru Stoianov a lăsat generațiilor succesoare valoroase studii științifice, monografii, publicații de materiale, înregistrări fonogramice de teren, transcrieri muzicale, prelucrări de cântece și melodii populare pentru artiștii vremii, toate constituind un aport substanțial la dezvoltarea culturii naționale, a științei etnomuzicologice din republică, la cunoașterea, teaurizarea și valorificarea patrimoniului cultural național. Numele său a înscris o filă importantă în istoria culturii muzicale din Republica Moldova. Contribuția lui P. Stoianov merită să fie recitată, reevaluată și redescoperită din perspectiva contemporaneității. Opera sa e demnă de o mai bună cunoaștere, promovare și valorificare. Puține sunt fotografiile și imaginile cu această personalitate, care s-au păstrat pentru posteritate.

L-am cunoscut personal în anul 1984, când am înaintat, la sugestia și recomandarea prof. Vasile Crăciun, mare pedagog, muzician, distins conducător și

Fig. 1. Petru Stoianov (în centru), cu profesorii și absolvenții catedrei *Canto popular*, după examenul de licență. În prim plan: stânga – prof. Nicolae Chiosa, dreapta – prof. Gleb Ceaicovschi-Mereșanu. Chișinău, AMTAP, 1994.

coleg de catedră la Institutul de Stat al Artelor „Gavriil Musicescu”, cererea de a fi înscris în calitate de competitor la secția doctorantură a Academiei de Științe a Moldovei (RSS Moldovenească). Petru (Piotr Fiodorovici) Stoianov era pe atunci unicul specialist etnomuzicolog, doctor în muzicologie, savant cu reputație deosebită și cu un stagiu solid în domeniu, pe care și-l durase, încă din anul 1968, în cadrul Secției de Etnografie și Studierea Artelor, ca unitate autonomă de cercetare. Prezentându-mi tema, experiența acumulată în domeniu și interesele științifice, pe care mi le conturasem anterior, pe parcursul activității de lector universitar, Domnia Sa m-a susținut și a acceptat, fără ezitare și cu căldură, să-mi fie îndrumător și, totodată, conducător științific al tezei de doctorat cu tema „Folclorul muzical din regiunea Cernăuți”, o abordare monografică. Peste un an, în 1985, odată cu fondarea, în premieră, a Sectorului Muzicologie în cadrul aceleiași instituții academice, am devenit colegi și prieteni, împărțând deopotrivă problemele, dificultățile, eforturile și realizările în anevoiosul proces de consolidare a direcției de cercetare etnomuzicologică în cadrul Academiei de Științe a Moldovei (AȘM), activând alături și în contact direct cu grupul mult mai numeros de muzicologie clasică, condus de Izolda Miliutina și onorat de colaborarea lui Vladimir Axionov, Elvira Golubeva, Galina Kuzmina, Olga Goreanskaia și Dima Zagorschi. Conlucrarea noastră s-a fructificat, în special, în cadrul primului proiect instituțional cu tema „Elaborarea recomandărilor privind dezvoltarea folclorului în contemporanietate” (1985–1988). Petru Stoianov mi-a fost, la acea vreme, un veritabil inițiator și îndrumător în profesie, un bun dascăl, sfătuitor și susținător, un om cu suflet generos. El a constituit pentru mine un adevărat model de perseverență, dăruire și abnegație profesională, un maestru al datoriei și onoarei, care ne-a precupețit din munca și răbdarea sa pentru a-mi împărtăși din experiența-i bogată de cercetare și de cunoaștere a muzicilor tradiționale, contribuind efectiv la formarea și consolidarea bazei metodologice și teoretice, atât de necesară unui tânăr specialist, mai ales în perioada incipientă de activitate în domeniu.

Sub îndrumarea profesorului meu, în anul 1986, am participat la prima conferință științifică a tinerilor savanți din cadrul Academiei de Științe. În același an, alături de el, am luat parte și la Conferința repu-

blicană pe probleme de folclor, desfășurată la sala Palatului Feroviarilor din Chișinău. Era prima reuniune științifică de profil de la începutul faimoasei perioade de reforme, inițiate de Mihail Gorbaciov, cunoscută sub denumirea de „perestroika”. La această conferință s-au manifestat primele încercări de liberalizare a abordării științifice în domeniu, cerându-se recunoașterea publică a valorii estetice și istorice a folclorului autentic, până atunci puternic estompat, marginalizat, eclipsat, cenzurat și chiar substituit de formele oficiale ale culturii zise „populare”, difuzate prin ansamblurile academice „de cântece și dansuri populare”, de colectivele artistice de amatori, toate acreditate, instituționalizate, sponsorizate și controlate de guvernarea și ideologia comunistă. Țin minte reacția acidă și extrem de dură a unor „culturnici” în adresa noii Catedre *Canto popular* și, în special, în adresa prof. Gleb Ceaicovschi-Mereșanu, care tocmai reușise să o înființeze la Conservatorul de Stat „G. Musicescu”, în toamna aceluiași an. Politrucii liniei conservatoare a ideologiei comuniste au demonstrat o poziție intransigentă în cadrul dezbaterilor. Ei se arătau extrem de deranjați anume de filosofia și orientarea acestei instituții și a conducătorului ei, care-și propunea să colecteze, să tezaurizeze, să restaureze, să revitalizeze și să valorifice în programul învățământului universitar de specialitate anume sursele și formele de „folclor autentic”, percepute a fi contrapuse formelor oficiale, pseudofolclorice, contrafăcute sau stilizate „în spiritul creației muncitorilor și a țăranilor colhoznici”. Pe valul intensificării mișcării folclorice din fosta URSS, deosebit de manifestă la răscrucea anilor 1960–1970, marcată ulterior de evoluția fulminantă a Ansamblului folcloric experimental, condus de charismaticul folclorist Dmitri Pokrovski din Moscova, în republică a crescut simțitor prestigiul culturii etnice, intensificându-se totodată procesele redeșteptării conștiinței naționale. Înființarea Catedrei *Canto popular* se înscria în acest trend cultural ascendent, nu tocmai pe placul activiștilor ideologici ai timpului. Căzută din start în dizgrația oponenților conservatori din cadrul Conferinței citate, această catedră materializa însă un proiect cultural mai vechi, inițiat pe la începutul anilor 1980 de cunoscuta cântăreață de muzică populară, prof. univ. Tamara Ciobanu, ce-și încheiase bogata carieră artistică în orchestra „Fluieraș”, purtând titlul de cavalier a numeroase distincții guvernamentale și de stat, beneficiind de o reputație impecabilă în rândurile conducerii de partid, pe atunci activând în calitate de președinte al *Societății muzical-corale moldovenești*.

Petru Stoianov era adeptul cercetării monografice a folclorului, o metodă și viziune exegetică inovativă, de natură interdisciplinară. Elaborată încă în

perioada interbelică, fundamentată și aprofundată în lucrările unor specialiști de renume (să-i cităm aici pe Bela Bártok, Constantin Brăiloiu, Boris Asafiev), această metodă s-a impus cu autoritate în cele mai prestigioase centre de cercetare academică și universitară din Europa, SUA și URSS. Cercetarea monografică pune un accent special pe evidențierea aspectelor sociologice ale culturii muzicale tradiționale (orale), pe studierea mecanismelor ei de funcționare în comunitățile rurale, considerate a fi cele mai puternice focare de conservare a autenticității și identității culturale naționale în epoca modernă. Metoda monografică a favorizat apariția și dezvoltarea unei noi discipline autonome, numită „Folclorul muzical”, care va deveni, în a doua jumătate a secolului al XX-lea, o excelentă punte de legătură dintre etnomuzicologia și antropologia muzicală. Abordarea monografică presupune cercetarea complexă și exhaustivă a diverselor aspecte ale muzicii tradiționale (repertorii, obiceiuri, tradiții, practici, genuri, stiluri, modalități specifice de cântare, unelte și instrumente sonore, formații muzicale etc.), evidențierea relației dintre creație, interpretare și contextul social, economic, cultural al unor anumite regiuni, zone etnografice sau localități. Îndeplinind funcții vitale concrete, muzica tradițională constituie un factor de coerență, unitate și continuitate a grupurilor (unităților) sociale sau profesionale. De aceea, din perspectiva metodei monografice, un rol definitoriu în procesul cercetării îl are anume munca de teren, adică colectarea datelor

și a materialelor *in situ*, în interiorul comunităților, în procesul viu de funcționare. Etapa colectării materialelor procură astfel semnificația unui principiu cu valoare epistemologică. Ea constituie deopotrivă o premisă, un atribut și o bază obiectivă a cercetării.

Ca savant, Petru Stoianov a profesat un adevărat cult pentru cercetarea de teren, pe care o considera a fi piatra de încercare și „anticamera” oricărui studiu etnomuzicologic. Din atare motive, protagonistul nu se grăbea să scrie lucrări științifice la întâmplare, fără a se documenta temeinic și minuțios cu privire la materialele de teren, pe care, mai întâi, le audia, le transcria, iar ulterior le supunea analizei și comparației. Colectarea personală a datelor muzical-etnografice din teritoriu, prin metoda observației directe, relevului, interviului, chestionării tematice, înregistrării fonogramice, dar și prin teaurizarea, crearea de fonduri, transcrierea și sistematizarea materialelor muzicale constituia pentru Domnia Sa, așa cum el însuși adesea afirma, „un prim complex de măsuri, absolut indispensabil cercetării în domeniu”. O astfel de atitudine riguroasă, pe care a cultivat-o de-a lungul activității sale profesionale, a dat roade bogate. Ea s-a materializat, mai întâi de toate, în elaborarea și publicarea unor colecții antologice de materiale, de cântece și melodii instrumentale, o bună parte inedite, culese de el personal sau preluate din arhivele preexistente, pe care le-a transcris și sistematizat, începând cu perioada când colabora cu Casa republicană de creație populară și activitate artistică din Chișinău (1964–1968), concomitent cu studenția la Institutul de Stat al Artelor, în clasa de clarinet a prof. Eugen Verbețki. Printre volumele de referință la acest capitol se evidențiază: *Cântece populare moldovenești* (1967); *500 melodii de jocuri din Moldova* (1972); *Cântece și melodii de jocuri populare moldovenești* (1975); *În grădina cu flori multe* (1980), ultimele două – în colaborare cu regretatul folclorist Efim Junghietu, un bun prieten și coleg de la Institutul de Filologie al AȘM. Pentru transcrierea materialului muzical vocal prefera, cu mici excepții, să utilizeze metoda, mai puțin potrivită, a lui B. Bartok, în consens cu care plasa finalele tuturor cântecelor, indiferent de structura lor modală, pe nota *Sol* a portativului.

Principiul supremației și preeminenței muncii de

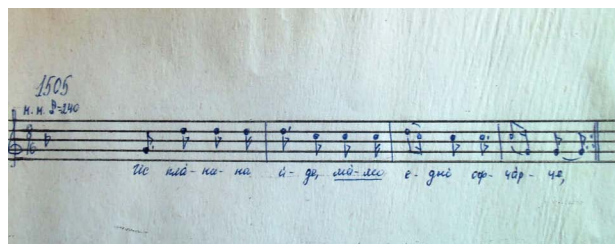

Fig. 2. Fragment de transcriere muzicală: cântec din satul natal Ciișia, raionul Bolgrad, regiunea Odesa.

teren mi-a fost insuflat și mie. Astfel, la începutul carierei mele de cercetare, Petru Stoianov m-a încurajat în efectuarea numeroaselor expediții de colectare a materialelor. Grație acestui deziderat metodologic al maestrului, am realizat, în primii ani de activitate pe tărâmul cercetării, inclusiv în perioada studiilor doctorale la Leningrad/Sankt Petersburg (1988–1990), cele mai importante culegeri și înregistrări muzicale, în raioanele de nord ale Republicii Moldova și în nordul Bucovinei (reg. Cernăuți, astăzi – Ucraina). Am acumulat un fond solid de materiale fonogramice, informații și date etnografice din teritoriu, apte a-mi oferi un tablou general privind stadiul actual (la acea vreme) de evoluție, particularitățile creației și circulației genurilor și a tipurilor muzicale, factorii și specificul stilurilor zonale, structura socio-funcțională a repertoriului, stratificarea diacronică, fondul mai vechi și mai nou de creații, tendințele și dominantele estetice, influențele urbane și străine, relațiile interetnice în arta tradițională, organologia populară etc.

În etapa colectării materialelor de teren, Petru Stoianov dădea prioritate metodei sociologice, iar când ajungea să analizeze aspectele structurale, sistemele muzicale propriu-zise (ritmice, melodice și arhitectonice), pe prim-plan punea metoda și procedeele abordării structuraliste. În virtutea acestora din urmă, deseori recurgea la utilizarea instrumentelor de măsurare fixă și obiectivă a coordonatelor temporale și spațiale ale sunetului, în special, cu ajutorul oscilografului. Acest procedeu, folosit de el în premieră în cercetarea etnomuzicologică din fosta RSS Moldovenească, pe care deseori îl corobora cu metoda analizei complexe și comparate a surselor de teren, l-a ajutat să ajungă la concluzii interesante privind legitățile proceselor de creație folclorică, principiile de organizare temporală (ritmică) și spațială (intervalică, modală, arhitectonică) a materiei sonore, raportul dintre aspectele cantitative și calitative ale intonației în unele genuri emblematice ale muzicii tradiționale.

Metoda oscilografică i-a catalizat gândirea de exeget încă din perioada elaborării tezei sale de doctorat cu tema *Ritmica doinei moldovenești* (Ritmika moldavskoi doiny), pe care o va susține cu succes la Institutul Studiul Artelor și Folclor „M. Rylski” din Kiev, în anul 1978, sub îndrumarea muzicologului Sofia Grița, și care va fi publicată, puțin mai târziu, în versiune monografică, la Chișinău (1980). Această lucrare reușise să-i aducă reputația de cercetător serios, asiduu și riguros, de care nu se bucurase încă nimeni în domeniu, pe plan local, până atunci. Grație cercetării efectuate, el reușește să elucideze aspecte mai puțin studiate privind organizarea arhitectonică a doinei, un gen cu o bogată tradiție exegetică și amplă bibliografie în literatura de specialitate româ-

nească. Autorul compară doina cu balada, bocetul, cântecul de dans și ajunge la concluzia că acest gen se deosebește de cele menționate prin organizarea arhitectonică strofică, axată însă pe un ritm liber, nemăsurat, adică neîncadrabil vreunei măsuri fixe.

A doua lucrare fundamentală, intitulată *Moldavskii melos i problemy muzykalnogo ritma* (Melosul moldovenesc și problemele ritmului muzical), publicată în anul 1985, este consacrată studierii sistemelor metrice ale cântecului popular moldovenesc. Această monografie a stat la baza tezei sale de doctor habilitat în studiul artelor, susținută în anul 1992. Autorul apelează la conceptul teoriei antice grecești despre *chronos protos* (timpul prim), în albia căruia evidențiază cinci măsuri specifice melosului popular moldovenesc: măsuri de 4, 5, 6, 7 și 8 timpi primi. Totodată, savantul avansează ipoteza originii străine a structurilor bazate pe combinațiile asimetrice de 5 și 7 timpi, care se datorează, în opinia sa, influențelor externe, în special, sud-slave. Metoda oscilografică i-a permis autorului să avanseze și o altă ipoteză, conform căreia măsura de 6/8, specifică tipului coregrafic numit *Hora mare*, emblematic pentru cultura autohtonă de dans, ar avea la bază și ea un ritm asimetric, cuprins în măsura de 5 timpi primi, redată cifric prin formula de 5/8 sau 5/16.

A treia lucrare din ciclul cercetărilor fundamentale consacrate folclorului moldovenesc se intitulează *Voprosy formirovania lada i melodiki v moldavskoi narodnoi pesne* (Probleme ale organizării modale și melodice în cântecul popular moldovenesc) și a apărut în anul 1990. Autorul dezvăluie faptul că organizarea modală a cântecului popular vernacular se sprijină pe șapte „tonalități” sau paradigme modale de bază, fiecărei revenindu-i un loc special pe verticala spațiului sonor. În procesul desfășurării melodice, acestea se pot substitui reciproc, adică pot trece ușor una în alta, prin salt la secundă, terță, cvartă și cvintă. Fenomenul dat amintește oarecum de principiul antic al metabolei. Astfel, unul și același cântec poate să conțină mai multe tonalități sau organizări modale. Prin aceste caracteristici modale, conchide savantul, cântecul popular moldovenesc ilustrează continuitatea istorică a principiilor teoretice, cuprinse în știința grecilor antici despre muzică.

Din păcate, lista lucrărilor științifice publicate ale lui Petru Stoianov nu este identificată până în prezent. Se presupune că ea ar conține peste 50 de titluri, printre care cinci monografii fundamentale, patru culegeri de folclor, numeroase studii, articole și recenzii. Ultima monografie este dedicată studierii bazei teoretice a cântecului bulgăresc din Basarabia. Intitulată *Bălgarska narodna pesen. Tonalnost, lad i melodika*, apărută la Veliko Tîrnovo în anul 2006,

această monografie încununează, de fapt, întreaga activitate științifică a autorului pe tărâmul cercetării muzicii tradiționale din Republica Moldova. Rod al muncii sale în sectorul de bulgaristică, înființat la AȘM. în anul 1991, monografia dată realizează un adevărat monument, dedicat culturii profunde a grupului etnic bulgar din sudul Basarabiei, din care el însuși își trage rădăcinile și seva culturală.

Un capitol important al vieții de creație a lui Petru Stoianov îl constituie activitatea în calitate de muzician, interpret la acordeon și clarinet, pe care a desfășurat-o în anii 1960, în orchestra Ansamblului de cântec și dans popular „Miorița” din Chișinău, iar ulterior, în calitate de conducător și instrumentist în taraful sponsorizat de Sindicatul Academiei de Științe. Domnia sa a colaborat cu mulți cântăreți profesioniști, printre care Nicolae Sulac, Ion Bas, Teodor Negară, Valentina Cojocar, Nina Ermurachi, dar și cunoscuți interpreți instrumentiști. Aceștia le-a oferit cântece și melodii pentru a fi interpretate, pentru a fi incluse în repertoriul lor, majoritatea fiind culese de savant pe teren, lansându-le în spațiul mediatic național (radiofonic și televizat) în premieră. Circa patruzeci de aranjamente și prelucrări de cântece și melodii populare, majoritatea bulgărești, iar o parte mai mică – găgăuzești și moldovenești, semnate de protagonistul acestui demers, se păstrează în fondurile Companiei „Teleradio-Moldova”, cele mai multe fiind înregistrate cu concursul Orchestrei profesioniste de muzică neotradițională „Folclor”. Ele fac dovada unei profunde cunoașteri a specificului intonațional și stilistic al folclorului muzical multietnic din Basarabia/Republica Moldova.

Savantul Petru Stoianov a fost apreciat ca expert notoriu în domeniul artei muzicale tradiționale. El a avut o fructuoasă colaborare cu școala superioară în domeniu. Contribuția operei sale exegetice este citată în diverse articole comemorative, dar și în ediții enciclopedice, precum „Literatura și Arta Moldovei” (1986) și „Calendar național” (2007). Muzicologul și folcloristul Gleb Ceaicovschi-Mereșanu, cu care savantul era bun prieten și coleg de breaslă, ambii fiind și membri ai Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din Moldova, deseori îl invita să prezideze Comisia examenelor de licență la Catedra *Canto popular* din cadrul Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice. Un astfel de eveniment este redat în unul dintre puținele materiale video la temă, plasate pe internet, în *YouTube*, de un cunoscut absolvent al acestei catedre, Stelian Nedelcu, la adresa: www.youtube.com/watch?v=Bu1W-ecchak. Aceștia ilustrează un fragment al examenului de licență din anul 1994, când Comisia de examinare a fost prezidată de Petru Stoianov, care rotunjise o vârstă jubiliară de 60 de ani,

avându-i alături pe regretații profesori și maeștri Nicolae Chiosa și Gleb Ceaicovschi-Mereșanu. Un alt material video, realizat de echipa de la studioul privat „August-TV”, reflectă programul integral al examenelor de licență ale aceleiași catedre din anul 1996, de asemenea prezidată de Petru Stoianov.

Din relatările lui Stelian Nedelcu mai aflăm și despre faptul că savantul a făcut parte din delegația RSS Moldova, care a prezentat arta muzicală tradițională a republicii la Moscova în anul 1989, în cadrul unui concert etnografic organizat de Comisia de folclor a Uniunii Compozitorilor din fosta URSS. Grupul de artiști a fost reprezentat de ansamblul studentesc *Țărăncuța* de la Catedra *Canto popular* a Conservatorului de Stat „G. Musicescu” din Chișinău, pre-

cum și de numeroși interpreți vocali și instrumentiști lăutari, adunați din toate colțurile meleagului moldav. În componența delegației au fost incluși și muzicologii Ion Păcuraru și Svetlana Badrajan. Concertul a prezentat arta muzicală tradițională a două republici din cadrul ex-URSS: Moldova și Kazahstan. Evoluarea artiștilor moldoveni s-a bucurat atunci de un succes răsunător.

Multe aspecte din biografia de creație a etnomuzicologului și muzicianului Petru Stoianov rămân, din păcate, încă nedescoperite. Sperăm că, într-un viitor pe cât posibil de apropiat, acestea vor fi elucidate exhaustiv pentru a fi puse în atenția specialiștilor și a marelui public, oferind astfel noi surse de documentare în domeniul istoriei și culturii naționale.